

De kunne være modeller til en Jørn Riel-novelle, t.h. stuen på Hvalrosodden, som den så ud så sent som 1977, herunder det vejrbidte team Peter Tutein, Hans Givskov og Kaj Jørgensen

Barske drenge i ødemarken

Ny bog om riel'ske fangstmænd i Nordøstgrønland

Peter Schmidt Mikkelsen: Nordøstgrønland 1908-1960. Fangstmandsperioden (Dansk Polarcenter, ill., kr. 348 indtil 1. januar, derefter kr. 398)

bøger

Af Nina Lauritsen

Fangstmanden i Nordøstgrønland, ham kender vi alle sammen. Udødeliggjort i Jørn Riels skrøner, der netop er så tilpas fantasifulde, at de færreste forudsætningsløse læsere fatter pointen. At der faktisk er tale om fortællinger med fast afsæt i realiteternes verden, som den så ud så sent som for 35 år siden. En kolossal øde fjeld-, sne- og isverden, hvor drenge blev til mænd, og mænd prøvede sig selv af til den yderste grænse i jagten på eventyr og rigdom. I Nordøstgrønland mere end nogen andre steder et spil med skæbnen og den lunefulde jagtlykke.

Riels bøger har længe været populære og i dette efterår er der sat yderligere fokus på fangstmandslivet i tv. Det ligner derfor perfekt timing, at Dansk Polarcenter nu står parat med den først samlede beskrivelse af fangstmandsperioden i Nordøstgrønland. Det tidligere medlem af slædepatruljen Sirius, Peter Schmidt Mikkelsen, blev under sine lange rejser i Nordøstgrønland i 1977-1978, så fascineret af de mange håndgribelige vidnesbyrd om fangstmændene, nemlig deres efterladte huse og jagthytter, at han siden har arbejdet på en systematisk registrering og beskrivelse af hver enkelt bobyggelse på den lange øde kyst.

Jagt på polarrev

Resultatet er blevet et imponerende bogværk, fyldt med faktuelle oplysninger om hytterne, deres historie og deres bemanding. De tørre kendsgerninger danner tilsammen den fantastiske beretning om et lille glemt kapitel af dansk og norsk

Niles Hanken var en af de stædigste fangere, her efter et benbrud i 1935

historie i det 20. århundrede, hyppigt krydret med personbeskrivelser og budstykke af personlige erindringer om år, der aldrig glemmes.

Fangstmandsvirksomheden startede så småt i 1908, hvor norske polarveteraner så muligheden for en givtig jagst efter polarrev i det øde land. I starten foregik det på helt privat initiativ, siden fra midten af 20'erne gik henholdsvis et dansk og et norsk selskab ind i aktiviteterne og sendte løbende fangstfolk til Nordøstgrønland på et-års kontrakter. Sædvanligvis på egen forplejning og udrustning, uden fast løn, men med aftale om deling af indtægterne ved jagsten.

Klimaet sætter dagsordenen

Det var ikke et liv for tøsedrenge. Set i bakspejlet er det nærmest et mirakel, at det så ofte gik godt, når et par mand ofte uden kendskab til polaregnene og uden kendskab til jagt blev sat af på kysten med deres byggematerialer og forsynin-

ger i de få korte sommeruger, hvor Nordøstgrønland kan besejles.

Enspændere måtte de være, for i vintertiden kunne de gå i mange måneder uden forbindelse med andre mennesker. I bogen stilfærdigt illustreret gennem beskrivelsen af de relativt få dødsulykker på kysten. I en verden, hvor klimaet sætter dagsordenen var det ikke udsædvanligt, at der gik mindst fem- seks uger, inden man for alvor begyndte at bekymre sig om en forsvundet kammerat. Et sted noteres således med bitterhed erindringen om kammeraten der udeblev i ti uger, fordi han blev hængende til et juleselskab på en nabostation.

Megen økonomi var der ikke i det, en enkelt fangstmand kunne gennem et par år i Nordøstgrønland tjene til den gård han drømte om på hjemegnen i Norge. Andre havde dårlig jagtlykke og kom hjem uden en krone på lommen.

Nogle tog slet ikke hjem, men blev hængende år efter år og blev til levende legender på kysten, hvor man fornemmer at den sociale status var ligefrem proportional med antallet af overvintringer. Men det var ikke altid, at man erhvervede sig den status frivilligt. Specielt inden Anden Verdenskrig gjorde fangstfolkene klogt i ikke at disponere for fast, for de vanskelige besjælingsforhold medførte ikke helt sjældent, at et planlagt ophold på et år blev til to eller tre afhængigt af isens og rederens luner. I sådanne år kneb det selvsagt også alvorligt med forsyningerne og selv om danske og norske hjælp hinanden efter bedste evne, forekom der helt op i 20'erne dødsfald blandt fangstmændene på grund af skørbug.

Ufattelige ressourcer

Sygdom og ulykker forekom naturligvis også i det barske terræn, og ikke sjældent måtte en mand lægge sig til sengs og lade sig pleje af en kammerat i månedsvis i de primitive hytter. Nordøstgrønland er en verden, hvor grænsen mellem liv og død er hårfin, og hvor overlevelse kræver

ressourcer, der ligger langt uden for et mindelig menneskelig fatteevne. Som beretningen om de tre fangstmænd, der under en isbjørnejagt var ved at drive havs på en isflage og på mirakuløs vis klarede 70 meters svømning i iskoldt polarvand og den efterfølgende vandring syv kilometer med dyngvådt tøj i 30 graders kulde. Forfatteren bemærker: Mere døde en levende nåede de station men alle tre reddede dog livet efter en månedlang rekonvalescens.

Forfrysninger var naturligvis altid en nærliggende risiko og krævede omhyggelig pleje, men vådeskudsulykker og andre hændelige uheld satte også lejlighedsvis fantasien på hårde prøver. Mange gik det forbløffende, som da en mand efterkrigsårene foretog en kompliceret korsbånd-operation på sin skadede sønsgøns og slap så godt fra det, at ingen læge kunne have gjort det bedre.

Isoleret i ødemarken

Men hvad var det, der trak? Hvorfor valgte mænd i deres bedste alder at isere sig i ødemarken i årevis? Den norske fangstmand Frederik Sæterdal, som en af veteranerne i Nordøstgrønland efterkrigsårene, fortalte i 1992 til forteren om sit liv: 'Årene på Grønland var den bedste perioden av mitt liv. Jeg elskede landet og friheten, som det gav mig. I var et liv, som passet mig bedre en noget annet, jeg har prøvet, og det er ikke så lite. Kammeratene, som jeg hadde de danske og norske, var alle de beste, je noengang har hatt'.

Frederik Sæterdal mindedes også fangsthytterne, der ligger med en dages rejse afstand i de gode fangstdistrikter. 'Det er kun de, som har benyttet disse primitive hytter i vinterstid, som kan verdsette dem. Når du kommer til en dem, blåfrossen og med valne fingrer fyrer opp i den lille ovn og fått på kaffe len, føler du deg som en konge og vill ikke bytte din lille hytte med det største slott i verden'.

